

МАРИЈА Р. БОРАНИЈАШЕВИЋ¹
АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЈУЖНА СРБИЈА
ОДСЕК ЗА ПОСЛОВНЕ СТУДИЈЕ БЛАЦЕ

ЗНАЧЕЊЕ ИЗГУБЉЕНО У ПРЕВОДУ: ПРОБЛЕМИ ДОСЕЗАЊА ИЗОМОРФИЗМА ЗНАЧЕЊА У ПРЕВОДУ КЊИГЕ *КЕТО ИСХРАНА*

САЖЕТАК. Циљ истраживања у раду представља утврђивање степена одступања значења преведеног текста у односу на значење оригиналног текста на енглеском језику које, у овом случају, настаје услед такозваног површинског превођења. У раду је презентована упоредна анализа садржаја текстова на енглеском и српском језику, која је извршена на лексичком нивоу. Указано је на проблеме превођења и досезања изоморфизма значења у преводу књиге *Кето исхрана*. У наведеним случајевима одступања нису у виду ширег или ужег значења присутног у преводу, а које се обично јавља у пракси, већ долази до значајног модификовања упућеног значења, док у појединим случајевима долази до његовог потпуног губитка.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: превод; изоморфизам значења; проблеми превођења; енглески језик; српски језик; површинско превођење.

УВОД У ПРЕВОЂЕЊЕ

Дилема по питању смера у коме би требало превод да се креће, тј. да ли би требало да се приклони оригиналу, односно језику-извору, или изразу језика-циља, с друге стране, присутна је од првих превода све до савремених дана. Теорија превођења као

¹ marijaboranijasevic@yahoo.com

Рад је примљен 24. октобра 2020, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 6. јула 2021.

научна дисциплина настала је почетком XX века, а доживљава свој процват у другој половини XX века. С обзиром на то што је предмет изучавања теорије превођења управо језик, она представља и лингвистичку, али и самосталну научну дисциплину која је уједно и интердисциплинарна наука јер је повезана са многим наукама као што су психологија, социологија, филозофија итд. Савремена теорија превођења упућена је на семиотику и теорију информације.

„У том оквиру, језик је третиран као скуп знакова и правила сходно којима се ови знакови комбинују. Језик је, стога, систем знакова, тј. кôд. Када је реч о различитим природним језицима, кодови учесника у комуникационој ситуацији никада нису у потпуности идентични. Потребно је размотрити и ванјезички контекст, који додатно компликује комуникациону ситуацију“ (Боранијашевић, 2017, стр. 24–25).

Стога је превођење један захтеван и одговоран посао коме треба приступити са много озбиљности и сагледати га из више угла. Превод се

„сагледава као комплексна активност која подразумева вишеструке компетенције, од лингвистичких до културолошких, а и сама културолошка компетенција обухвата више компоненти које преводилац треба да развије и освести“ (Новаков, 2016, стр. 117).

Умберто Еко у својој књизи под називом *Казати ѿшово исту сѿвар* наводи да би превођење било „казати готово исту ствар на другом језику“ (Еко, 2011, стр. 5), с тим што сам аутор констатује да је „казати готово исту ствар“ много теже и компликованије него што се то на први поглед чини. Да би превод био што вернији оригиналу, од преводиоца се очекују извесне стручне компетенције. Постоје

„два битна елемента карактеристична за успешне књижевне, стручне и научне преводе, којима интерпретативна теорија придаје велики значај, а то су савршено познавање матерњег језика и слобода у превођењу“ (Видић, 2013, стр. 120).

Бројне дефиниције превођења и различити приступи овој сложеној активности могу се груписати у три основне концепције превођења: лингвистичку, филолошку и комуникацијску концепцију превођења (Ивир, 1978; Сибиновић, 1983; Хлебец, 2009). Према једном од најзначајнијих заступника лингвистичке теорије превођења на енглеском говорном подручју, Џону Кетфор-

ду, превођење представља замену текста на једном језику одговарајућим текстом на другом (Catford, 1978, стр. 1). Поборници филолошке концепције превођења сматрају да је осим лингвистичких образаца неопходно размотрити и ванјезички контекст који подразумева и друштвеноисторијски, књижевнотеоријски и психосоцијални аспект, па би „форма и садржина у језику превода чинила исто дијалектичко јединство које представља оригинал“ (Стојнић, 1980, стр. 10). Тако, осим лингвистичких постулата, тј. владања морфолошким, синтаксичким и лексичким правилима како језика-извора тако и језика-циља, преводилац мора показати знање из различитих области људског живота као што су наука, политика, економија, друштво, историја, филозофија итд. Према комуникацијској концепцији превођења, задатак преводиоца је да поруку изражену језиком-извором претвори у поруку еквивалентног садржаја у језику-циљу. Та порука у оба језика, језику-извору и језику-циљу, мора остати иста, што значи да „примаоци преведене поруке морају примити онај исти садржај који су примили и примаоци изворне поруке“ (Ивир, 1978, стр. 9). Сходно томе, процес превођења свакако мора обухватити интердисциплинарни приступ. У зависности од врсте текста који се преводи, примат ће имати нека од три концепције, али ниједна не сме бити занемарена. Зато преводилац мора поседовати компетенције у све три поменуте области како би превод био што вернија слика оригинала.

ОД ПРЕВОЂЕЊА КА ЗНАЧЕЊУ

Човек је „једини кадар да свешћу ствара информацију и да је материјализује у форми поруке. Свака порука коју саопшти један човек, за другог представља аспект окружења према којем успоставља активан однос, у процесу семиозе ствара њено значење, а унутар значења досеже информацију или информације. Зато комуницирање никако није размена значења, него непрестани процес семиозе, у којем за људе у симболској интеракцији настаје значење поруке“ (Милетић и Милетић, 2012, стр. 149). Тако у оквиру сваког комуникационог чина можемо разликовати четири фазе. Прва фаза је стварање информације, док другу представља њено енкодирање, „симболско, циљно и вредносно организовање, и саопштавање у облику поруке“ (Милетић и Милетић, 2012, стр. 144). На тај начин један од субјеката комуницирања по-

стаје њен пошиљалац. Трећа фаза представља трансмисију поруке од пошиљаоца до примаоца, тј. особе или особа којима је порука намењена. Четврта фаза је сама рецепција поруке. „Она започиње њеним чулним опажањем и успостављањем активног односа човека према саопштеној поруци, као аспекту стварности. То је, уз моменат саопштавања, кључни тренутак за дешавање симболске интеракције међу људима, односно комуницирање, јер се наставља процесом семиозе у којем прималац тумачи поруку, декодирањем досеже њено значење и, унутар протумаченог значења, информацију или информације које су му саопштене“ (Милетић и Милетић, 2012, стр. 144).

Да би прималац досегао упућено значење у оквиру одаслате поруке неопходно је да процес комуницирања тече несметано. Међутим, неизоставни део сваког комуникационог чина је и постојање шума, тј. сметње која се свакако одражава на квалитет комуникације и пренос поруке. Велики део људске међусобне комуникације обавља се уз помоћ језика. Информација се најпре кодира у облику поруке, након чега је пошиљалац саопштава и упућује примаоцу поруке. Иако се могу користити и други симболски системи, поруке су најчешће обликоване уз помоћ језика, те следи закључак да је комуницирање језички чин.

„Аналогно томе, превођење такође представља језички чин у коме се преводилац јавља у двојакој улози: с једне стране се налази у улози примаоца поруке из језика-извора, а с друге у улози пошиљалаца поруке у правцу језика-циља. Закључак је да се преводилац у одређеној комуникационој ситуацији јавља као посредник у комуницирању“ (Боранијашевић, 2017, стр. 74).

Преношење информације и досезање упућеног значења је сложен и компликован процес и у ситуацији када се сви субјекти комуникационог чина служе истим симболским системом. Он постаје још сложенији када су у употреби два различита језика, а преводилац се у тој ситуацији јавља у улози медијатора, тј. посредника и у великој мери утиче на пренос информације и досезање оригиналног значења. У оваквим ситуацијама се преводи да би се пренеле информације садржане у порукама, те се „потреба за превођењем јавља онда кад, због непостојања заједничког знаковног састава, одашиљалац не може своју поруку упути директно примаоцу“ (Ивир, 1978, стр. 10). Улога преводиоца у овој ситуацији је активна јер „преводилац, под утицајем свог језичког и ванјезичког знања, утиче на формирање и модификацију самог значења поруке и пренос информације између аутора

и читаоца“ (Боранијашевић, 2017, стр. 76). Тако се значење текста, односно информација коју је аутор оригиналног текста одао у виду поруке, може вишеструко модификовати у процесу комуникације између аутора оригиналног дела, преко преводиоца до читаоца преведеног дела, јер за разлику од ситуације аутор – књижевно дело – читалац (када је реч о истом језику) сада се јавља ситуација: аутор књижевног дела – књижевно дело – преводилац – преведено књижевно дело – читалац превода. Претходна комуникациона ситуација је сад подељена у два комуникациона чина. У једном је преводилац прималац оригиналног дела, док у другом он постаје пошиљалац превода. У којој мери ће значење превода одступати од значења оригиналног текста зависи од више фактора, а на првом месту од компетентности самог преводиоца. Што је преводилац компетентнији, значење превода ће бити ближе значењу оригиналног текста.

НИЈАНСЕ ЗНАЧЕЊА

Изоморфизам значења може се дефинисати као „сличност, приближност или идентичност значења поруке за субјекте комуницирања, пошиљача и примаоца или примаоце“ (Милетић и Милетић, 2012, стр. 72). Аутори наводе да се могу јавити четири различите варијације у скали изоморфизма значења поруке.²

Прва ситуација је идеалтипска и у пракси готово немогућа, када је значење примљене поруке идентично значењу послате поруке. Потпун изоморфизам значења може се постићи једино у ситуацијама када је, рецимо, порука обликована одређеним научним кодом, с тим што се и у оваквој ситуацији мора претпоставити да сви субјекти комуницирања поседују једнаку комуникациону компетентност у погледу владања датим кодом.

Друга ситуација је супротна првој и представља потпуно неразумевашење поруке од стране примаоца. Овај аспект можемо илустровати, на пример, ситуацијом када субјекти комуницирања говоре различитим језицима, док ниједан не влада језиком свог саговорника, а преводилац је недоступан; или ситуацијом када

² Кучиш и Пленковић наводе чак пет варијација значења. Поред идеалтипског случаја, ширег и ужег значења, као и потпуног губитка значења, аутори помињу и случај када долази до појаве такозваних негативних релација „у смислу поништавања информацијског тока“ (Кучиш и Пленковић, 2005, стр. 94).

се пред особом налазе новине или књига на њима непознатом језику. Ова, као и прва ситуација, у пракси су ређе.

У комуникационој пракси пак најчешћи су случајеви који се јављају између ове две варијације, а то су када порука за примаоца има значење које је другачије од значења које је јој је пошиљалац доделио. Тако порука за примаоца може имати шире, али и уже значење од оригиналног, што представља трећу и четврту варијацију на скали изоморфизма значења.

Имајући у виду све поменуте факторе који могу утицати на значење поруке, или текста, у ситуацији превођења јавља се и додатни фактор који досезање изоморфизма значења чини још тежим, а то је употреба различитих симболских система. Стога је на преводиоцу одговоран и захтеван задатак коришћења свих расположивих механизма како би значење преведеног текста било што ближе значењу оригиналног. Процес превођења, тако, за циљ треба да има досезање изоморфизма значења, или бар приближавање потпуном изоморфизму значења.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Узимајући у обзир формулисани проблем и постављени циљ истраживања који се састоји у утврђивању степена изоморфизма значења оригиналне поруке у преведеном тексту, у раду су коришћене методе анализе и синтезе као основне научне методе, компаративна метода заснована на анализи садржаја као општа научна метода и метода студије случаја као метода за прикупљање података.

Компаративна анализа извршена је на корпусу који чине оригинално дело и превод књиге *Keto Clarity: Your Definitive Guide to the Benefits of a Low-carb, High-fat Diet* аутора Џимија Мура и Ерика Вестмана (Jimmy Moore with Eric C. Westman, MD, Victory Belt Publishing Inc., Las Vegas, 2014). Оригинал на енглеском језику који је коришћен приликом упоредне анализе је у киндл формату. Наслов превода је *Кето исхрана*, издавач је SOUL FOOD PUBLISHING из Београда, а година издања је 2019. Књига је штампана у 500 примерака и реч је о првом издању. Превод потписује Милена Стојановић, а лектуру Јелена Димитријевић. Реч је о намерном узорку.

Приликом анализе акценат је стављен на лексичку анализу, а намера је да се укаже на површност и недовољну посвећеност преводиоца самом процесу превођења.³ Даља синтаксичка, се-

мантичка и прагматичка анализа текста увелико би превазишла обим овог рада и самог истраживања. Већ на лексичком нивоу примећена је недопустива мера површности и неадекватности превода који је предмет анализе.

АНАЛИЗА

Концепт кето исхране заснива се на смањеном уносу угљених хидрата, умереном уносу протеина и увећаном уносу масти. На корици превода књиге на српски језик, испод наслова, стоји и следећа реченица: *Смршатије за 21 дан већим уносом масћи и смањеним уносом уљених хидраћа*, која у принципу сумира приступ кетогеном начину исхране. То би било у реду да већ након садржаја у другој реченици текста, у оквиру поднаслова под називом *Како користиш ову књију* не наилазимо на први апсурд у преводу. Наиме, помиње се исхрана са „ниским уделом угљених хидрата, умереним уносом протеина, масноћа – другим речима кетогеном исхраном“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 8).⁴ Овакав превод имплицира умерену употребу масноћа, што свакако није у складу са правилима кетогене исхране и може довести до забуне код читалаца који ће можда желети да се одреде за овај начин исхране. У оригиналу ова реченица гласи: „[...] a low-carbohydrate, moderate-protein, high-fat diet – in other words, a ketogenic diet“ (Moore & Westman, 2014, стр. 6)⁵ у којој је јасно дефинисано да је реч о начину исхране који подразумева увећан унос масти. Овакав тренд превођења наставља се до самог краја књиге. У одређеним случајевима се имплицира да је унос масти умерен, док у другим да је чак низак, што се у потпуности коси са принципима кето исхране.

Убрзо након наведеног примера наилазимо на превод који овај начин исхране дефинише као „концепт исхране са мало угљених хидрата и масних масти“ (Moore & Westman, 2014, стр. 17), док је у оригиналу то „the concept of a low-carb, high-fat diet“ (Moore & Westman, 2014, стр. 13). Овакав превод је неадекватан из два разлога. Први је што наглашава да је унос масти низак уместо висок, а други што се тај низак унос односи на „масне масти“! Пленоназам присутан у овој синтагми представља апсурд. Као да по-

³ Детаљније о површинском превођењу у: Прћић, 2005, стр. 53–56.

⁴ Превод књиге на српски језик.

⁵ Оригинал књиге, киндл издање.

стоје немасне масти. Концепт „low-carb, high-fat diet“, који је у оригиналном тексту све време наведен на адекватан начин, на даље је у тексту књиге превођен као исхрана „са мало угљених хидрата и масти“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 22) на пример, а одмах затим као „нискокалорична исхрана“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 22), што није ни близу истини, јер исхрана богата мастима, а сиромашна угљеним хидратима је висококалорична и заснива се на сасвим другачијем принципу губитка килограма, не на нискокалоричном уносу.

Следећи пример имплицира умерен унос масти уместо увећан, говорећи о исхрани са „мало угљених хидрата, умереним уносом протеина, масних састојака [...]“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 23), да би се опет дошло до исхране са „ниским уделом угљених хидрата и масних наслага“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 24). Поред ниског уноса масти у исхрани који овакав превод имплицира, он је проблематичан и са аспекта избора терминологије јер указује да се масне насlage уносе храном.

Одређени преводи одлазе у супротну крајност што се њиховог значења тиче. На пример, у поређењу кето исхране са познатим концептом Аткинсонове исхране која ограничава унос угљених хидрата, наилазимо на превод да је исхрана коју је пропагирао доктор Аткинс у ствари исхрана „са високим уделом угљених хидрата“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 63), док у оригиналу стоји „low-carb, high-fat diet“ (Moore & Westman, 2014, стр. 44), што је дијаметрално супротно. Слична крајност је забележена и у примеру када аутор говори о кетогеној исхрани објаснивши да је она „low-carb, moderate-protein, high-fat, ketogenic diet“ (Moore & Westman, 2014, стр. 88), односно исхрана са ниским уносом угљених хидрата, умереним уносом протеина и високим уносом масти, док преводилац тврди да је то нискокалорична исхрана са „високим уделом угљених хидрата“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 114). Да је преводилац само мало пажње посветио превођењу ове реченице, схватио би да овакав начин исхране представља потпуну супротност овом преводу. Кето исхрана није ни нискокалорична, а свакако не подразумева висок унос угљених хидрата, већ сасвим супротно. Слична крајност је забележена и у примеру где је кето начин исхране преведен као исхрана са „мало угљених хидрата и без масти“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 265), док је у оригиналу то и даље „a low-carb, high-fat diet“ (Moore & Westman, 2014, стр. 215), а концепт је заправо супротан и базира се на увећаном уносу масноћа, а не на исхрани без масноћа.

Оваквих примера има у изобиљу и персистирају до самог краја књиге, а наведени примери треба да илуструју распон значења у понуђеним одговорима. Можемо замислити конфузију која се јавља у глави читалаца. Претпоставимо да ће се неки од њих одредити за овај начин исхране. Којој опцији онда да приступе? Да ли треба уносити мало, умерено или много масти? Јасно је да ће само правилан приступ донети тражене резултате. У најбољем случају неће доћи до губитка килограма, док у најгорем може доћи и до озбиљнијих здравствених проблема услед истовременог уношења велике количине масти и угљених хидрата, што представља податак који је, уосталом, доступан у самој књизи.

Да би се постигао виши ниво изоморфичности значења у процесу превођења, потребно је водити рачуна и о прагматичкој димензији превода. Културолошки аспект је присутан у овом преводу у погледу превођења мерних јединица. Наиме, коаутори ове књиге су из Сједињених Америчких Држава, где се у свакодневном говору не користи међународни СИ систем мерних јединица, па је потребно традиционалне мере претворити у мере СИ система приликом превода, што је и учињено. Ипак, том приликом је уочено више пропуста приликом претварања ових јединица.

Један од коаутора са читаоцима дели своје искуство губитка килограма и већ у уводу започиње своју сагу речима: „Био сам тежак преко 180 килограма“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 9), док је у оригиналу то: „I used to weigh over 400 pounds“ (Moore & Westman, 2014, стр. 7). По међународном договору се приликом претварања фунте у килограме узима мера од 0,5 кг, што би у овом случају требало да износи „нешто више од 200 килограма“. Недуго затим појављује се реченица „Био сам човек од 205 килограма“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 11), а оригинал каже „I was a 410-pound man“ (Moore & Westman, 2014, стр. 8). Зар није адекватан начин претварања мерних јединица који је употребљен у овом примеру могао бити употребљен и у претходном? Посебно ако узмемо у обзир чињеницу да су мере и у следећа два примера претворене онако како треба, тј. „400 pounds“ и „410 pounds“ (Moore & Westman, 2014, стр. 10) износи „200 килограма“ и „205 килограма“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 13). Након ових, следи још неколико примера доброг превода и правилно претворених мера за масу, али не задуго. Говорећи о запањујућим резултатима губитка килограма, „седамдесет и осам килограма“ изгубљено је у тој једној години (Мур и Вестман, 2019, стр. 136), тврди преводацац, док је то у оригиналу „seventy-eight pounds“ (Moore & Westman, 2014, стр. 106),

што претворено у килограме износи 39 килограма, што је двоструко мање. Преводац наставља у истом маниру, те фунте „преводи“ у килограме, па „9,7 pounds“, „16 pounds“ и „6 pounds“ (Moore & Westman, 2014, стр. 107) у преводу износи „9,7 килограма“, „16 килограма“ и „6 килограма“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 137), уместо двоструко мање. На овај начин се преводом читаоцу преноси погрешно значење јер се имплицира да је губитак килограма двоструко већи од стварног.

Грешке у превођењу у примерима који следе су толико наглашене да је тешко поверовати да су промакле преводиоцу. Рецимо, говорећи о својој тежини, аутор помиње да је био човек од „410 килограма“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 140) уместо 205, јер је у оригиналу то „410 pounds“ (Moore & Westman, 2014, стр. 110). Иако је теоретски могуће да особа тежи оволико, ово је податак који алармира, па би самим тим требало да наведе преводиоца да провери свој превод пре коначне верзије, посебно што је већ више пута раније поменуто да се ради о особи од око 200 килограма. Пажњу привлачи и следећа реченица у преводу књиге: „Изгубио је око двадесет килограма, а струк му је пао са тридесет седам центиметара на тридесет три“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 212). Замислите особу која има обим струка тридесет седам или тридесет три центиметра. Реч је о инчима који нису претворени у центиметре, што доказује оригинална реченица: „He lost about twenty pounds and his waist dropped from thirty-seven inches to thirty-three“ (Moore & Westman, 2014, стр. 171). Један инч претворен у центиметре износи 2,54 центиметара, што значи да је аутор смањио обим струка са 94 на 84 центиметра (приближно). Поставља се питање како цифра од тридесет седам или тридесет три центиметра није навела преводиоца да провери овакав превод. Овај, као и претходни примери, потврђује површност преводиоца, што резултира погрешним значењем које преко превода стиже до читаоца.

Површан приступ превођењу видљив је и у бројним примерима приликом превођења када је реч о полисемичним речима у енглеском језику. Говорећи о особи која му је поклонила књигу о исхрани, аутор каже „моја свекрва“ и наставља: „Да ли неки други зет добија књиге за мршављење од мајке своје супруге као поклон за празнике?“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 16). До овог тренутка у преводу књиге већ је јасно да је аутор мушкарац. Ако је и дошло до неке забуне, реченица у наставку те сумње свакако отклања, јер се помиње зет који добија поклон од мајке своје су-

пруге. Само потпуна непосвећеност процесу превођења може резултирати оваквим преводом. У оригиналу књиге помиње се „mother-in-law“. Аутор се пита: „Does any other son-in-law get weight loss books from their wife’s mom as a holiday gift?“ (Moore & Westman, 2014, стр. 12). Именица *mother-in-law* у енглеском језику је полисемична и може имати значење свекрва, али и ташта. Значење именице у овом случају одређује ванјезички контекст који, овог пута, није узет у обзир. Да је преводилац посветио више пажње процесу превођења, дошло би се до закључка да то никако не може бити свекрва јер је говорник мушког рода, што искључује ову опцију и остаје само ташта, што би био правилан избор преводног еквивалента.

Сличан пример је и следећи. Реченица: „At the time, I was a substitute teacher filling in for a middle-school English class.“ (Moore & Westman, 2014, стр. 11) преведена је као: „У то време био сам заменик учитеља у средњој школи енглеског језика“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 14). Овакав превод не преноси упућено, оригинално значење, и то са два аспекта. Именица *teacher* у енглеском језику може имати следећа значења: учитељ/учитељица, наставник/наставница и професор/професорка.⁶ Одабрани превод никако не може бити адекватан јер учитељи врше наставни процес само у првом циклусу основног образовања, тј. од првог до четвртог разреда. Овде је реч о „middle school“ и ова синтагма је сасвим коректно преведена као средња школа с обзиром на то што се образовни систем у Сједињеним Америчким Државама и Србији разликује. У нашем систему не постоји „middle school“ који се у америчком образовном систему односи на период између основног и средњег образовања, и по узрасту се односи на крај основног и почетак средњошколског образовања у нашем систему. Стога је превод *средња школа* сасвим прихватљив, јер је прилагођен новом контексту. То превод *учишћел* чини неодговарајућим. Осим тога, помиње се „средња школа енглеског језика“, што ни као конструкција ни као институција не постоји. Овде је направљена грешка у превођењу, па је придев *енглески* доведен у везу са средњом школом уместо са *наставником* или *професором енглеског језика*,⁷ као што оригинал сугерише.

⁶ Именица *teacher* се преводи као професор/професорка уколико је реч о наставницима у средњошколском образовању. Професор у високошколству се у енглеском језику означава именицом *professor*.

⁷ Када би било неопходно одабрати преводни еквивалент, *наставник*, као општи термин за предавача, био би најприхватљивији избор.

Пример попут претходног је и следећи. Лексема *fast* у енглеском језику може бити: именица, глагол, прилог или придев. Као именица има значење *јосѝ*, као глагол *јосѝиѝи*, док је значење придева *брз*, а прилога *брзо*. Када говори о повременим посту, аутор објашњава да традиционална метода поста подразумева „наизменичне дане поста и јела (јести у понедељак, брз уторак, јести у среду, брз четвртак и тако даље)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 154). На први поглед у очи упада апсурдност оваквог превода. Шта значи „брз уторак“ или „брз четвртак“? Наравно да је реч о глаголу *јосѝиѝи*, и то облику императива, што доказује и оригинална реченица „[...] alternating days of fasting and eating (eat Monday, fast Tuesday, eat Wednesday, fast Thursday, and so on)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 122). У другим случајевима јавља се и неосновано комбиновање ова два значења, па настају конструкције попут синтагме „брзи пост“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 165) уместо „fast“ (Moore & Westman, 2014, стр. 130) у значењу *јосѝ*.

Слично томе, именица *condition* у енглеском језику, посебно употребљена у множини, може имати значење *услов* или *услови*, али и значење (*здравсѝвено*) *сѝање*. Реченица „The effects of ketosis on the conditions covered in this chapter haven't been examined in long-term studies“ (Moore & Westman, 2014, стр. 216) преведена је као: „Утицаји кетозе на *услове* покривене у овом поглављу нису испитивани у дугорочним студијама“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 266). Поред нелогичности оваквог превода, сасвим је јасно да је употребљено погрешно значење, јер се и у претходном и у овом поглављу говори о различитим здравственим стањима и болестима на које кетоза може имати позитиван ефекат. На почетку наредног поглавља поново се помињу „услови“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 278) о којима је било речи у последња два поглавља, што само потврђује погрешно употребљено значење ове полисемичне именице у енглеском језику.

Приликом анализе превода, забележен је још један неуобичајен тренд – пуко транспоновање речи из енглеског у српски језик. Један такав пример је када аутор, говорећи о свом коаутору, помиње да је он истраживач на Универзитету Дјук у „Дурхаму“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 21). Преводилац је извршио просто транспоновање речи из енглеског језика, те добијамо потпуно неприлагођену властиту именицу „Дурхам“ уместо именице Дарам. Било да је реч о граду или истоименом округу у Енглеској, или о граду у Сједињеним Државама, тачније у Северној Каролини, који се овде и помиње, адекватан превод био би Дарам. Да

није реч о омашци, сведочи и превод: „Током посете Дурхаму, Северна Каролина [...]“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 105), у оригиналу: „On a visit to Durham, North Carolina [...]“ (Moore & Westman, 2014, стр. 82) који такође нуди просто транспоновање. Према *Правопису српског језика*, када су у питању именице страног порекла, користи се прилагођено писање, тј. транскрибован облик (Пешикан, Јерковић, Пижурица, 2013, стр. 171). Постоји и могућност изворног писања у латиничком писму. Ипак, прилагођено писање је у српском језику распрострањеније, и у ћириличким и у латиничким текстовима. Преводилац је могао навести и изворни облик именице у загради или фусноти, али свакако не у оваквом облику са наставком за падеж у српском језику.

У примерима који следе, недоследности су још наглашеније. У оригиналу књиге помиње се „American Medical Association (АМА)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 47). Акроним у загради састављен је од почетних слова речи у називу организације, што је правилан начин за формирање акронима и у српском језику. Ипак, у преводу наилазимо на следеће: „Америчко медицинско удружење (АМА)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 67). Уместо да направи акроним на српском језику који би гласио АМУ, преводилац је само преписао енглеску скраћеницу. На исти начин понаша се и у наставку превода, те „American Heart Association (АНА)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 48) преводи као „Америчко удружење за срце (АХА⁸)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 67). Примећујемо да је акроним и овог пута само пресликан, као и у наредном примеру: „Medical News Today (MNT)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 50) који је преведен као „Медицинске вести данас (МНТ⁹)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 69). Оваквих примера је у наставку текста књиге у изобиљу.

У истом маниру преводилац наставља и у следећем примеру где „non-alcoholic fatty liver disease (NAFLD)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 59) преводи као „дезалкохолна обољења масне јетре (НАФЛД)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 80). Осим апсурдности акронима који је употребљен, овакав превод представља дослован

⁸ Адекватнији превод био би: Америчко удружење за болести срца.

⁹ Овде се такође поставља питање оправданости превођења назива веб-сајта. Ако читалац који влада енглеским језиком жели детаљније да се информише, неће моћи да пронађе овај сајт уколико није понуђен његов званичан назив. Претпоставимо да је намера преводиоца била да значење приближи читаоцу кроз превод, што је сасвим оправдано. У том случају је само требало дати и оригиналан назив, у загради.

превод горенаведене конструкције, тако да уместо „обољења масне јетре која се јављају и код људи који не конзумирају алкохол“, преводац користи синтагму „безалкохолна обољења“ која није ни научно ни језички утемељена.

На сличан начин, помињући „nutritional ketosis“ (Moore & Westman, 2014, стр. 100), аутор наводи да ће у наставку овај концепт назвати „НК“, што у енглеском језику представља скраћеницу за *nutritional ketosis*. У преводу се појављује „храњива кетоза¹⁰“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 129) или, поново, НК. Не треба посебно нагласити да се оваква скраћеница користи и у наставку превода књиге. Исти приступ се огледа и у преводу „Алцхајмерова болест (АД)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 267) од „Alzheimer’s disease (AD)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 217), где је, као и у преводу неких других болести у наставку књиге, настављено са коришћењем акронима из назива ових болести на енглеском језику.

Исти приступ примећен је и у следећем примеру. Синтагма „intermittent fasting (IF)“ (Moore & Westman, 2014, стр. 122) која у преводу значи *йосїї са йрекигима*, у преводу се јавља као „повремена пост (ИФ)“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 154). Превод синтагме је језички сасвим коректан. Међутим, поново се примећује пуко пресликавање акронима из енглеског језика. До краја текста књиге повремена пост је ИФ.

Транспоновање у наредном примеру је још израженије и чини да преведена реченица звучи потпуно неприродно. Говорећи о кето исхрани, аутор помиње да је глад „Закључана. Пооф¹¹... отишла!“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 132), док у оригиналу стоји: „Zapped. Poof ... gone!“ (Moore & Westman, 2014, стр. 103). Јасно је да је овде реч о узвику и да би требало да гласи *йуф* и својим ономатопејским значењем створи слику тренутног „испаривања“ глади.

Док у претходном примеру, на основу ономатопејске природе речи, читаоци могу и одгонетнути значење ове неправилно употребљене речи, следећи пример је наглашенији и апсурднији. Наиме, говорећи о ситуацији када је особа желела да дочара тре-

¹⁰ Овде је употребљен придев *храњив*, док се у наставку књиге на више места среће *хранљив*, да би опет постао *храњив*. Иако је облик *хранљив* уобичајенији, *Правойис срїскої језика* дозвољава оба облика. Ипак, мишљења смо да би се требало одредити за један од њих и користити га у тексту, уместо алтернарања ова два облика.

¹¹ Превод књиге је штампан латиничким писмом, па је ова реч дослован одраз речи на енглеском језику, тј. *poof*.

нутак када је некога победила, надјачала аргументима и слично, у оригиналу је употребљена конструкција „'gotcha' moment“ (Moore & Westman, 2014, стр. 186), при чему је 'gotcha' колоквијализам који представља скраћеницу од „I got you“ и може се превести као „прешао сам те, ухватио сам те“ и сл., преводилац задржава овај енглески сленг у преводу формирајући англосрпску¹² конструкцију „'gotcha' trenutak¹³“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 229).

Осим оваквих учесталих примера, примећен је и врло необичан одабир терминологије. Тако, рецимо, преводилац за „dietary fat“ кроз целу књигу користи крајње необичну синтагму „исхранална маст“ или „исхраналне масти“, док су усамљени примери одговарајућег превод у виду синтагме „прехрамбена масноћа“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 107), иако би адекватнији избор терминологије био овај забележен у примеру „прехрамбене масти“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 179). Оно што зачуђује је да овакви преводи остају усамљени. Наиме, у остатку књиге, преводилац се враћа на исквану конструкцију „исхраналне масти“, која мора се признати, звучи страно и крајње необично. Слично овоме, користи се термин „модерирање протеина“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 173) за „moderating protein“ (Moore & Westman, 2014, стр. 138), тј. умерен унос протеина. Оправдана је претпоставка да се овакав превод јавља на више места у књизи. На овај начин коришћен је и превод „предозирање протеинима“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 98) за „overdoing protein“ (Moore & Westman, 2014, стр. 76) где би адекватан превод био „претерани унос протеина“.

Кроз цео текст персистирају погрешни преводи, који представљају резултат површног превођења. На пример, конструкција „whole-food sources of dietary fats“ (Moore & Westman, 2014, стр. 143), преведена је као „велике количине прехрамбених масти у целој храни“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 179). Придев *whole* у енглеском језику се користи у различитим комбинацијама да значи интегралну храну, тј. ону храну која је врло мало прерађена и представља здрав извор потребних хранљивих супстанци. Евидентно је да дословни превод „цела храна“ није адекватан. Нешто касније пак наилазимо на превод „интегрална јаја“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 201) за „whole eggs“ (Moore & Westman, 2014, стр. 163), где је заправо реч заиста о „целим јајима“ (са жуманце-

¹² Детаљније о томе у: Прћић, 2005.

¹³ С обзиром на то да је књига штампана латиницом, као што је већ поменуто, преносимо цитат у оригиналу, јер би било немогуће представити га ћириличким писмом.

том), јер се говори о увећаном уносу масноћа и помиње се унос кокосовог уља, маслиновог уља, путера, павлаке итд. И овај пример доказује површност у превођењу и недовољну посвећеност овом задатку. Оваква површност понекад доводи до бесмислених превода попут овог: „чизбургер са сланином *без сланине*“ (Мур и Вестман, 2019, стр. 105) уместо „чизбургер са сланином *без земичке*“ као превод синтагме: „*a bunless bacon cheeseburger*“ (Moore & Westman, 2014, стр. 82).

Осим анализираних примера, бројни су и други резултати површног превођења који се односе, на пример, на погрешно спеловање мејл адреса које су поменуте у књизи као контакт са експертима за кето исхрану. Већи број адреса садржи неку грешку, тако да ако неки читалац покуша да контактира неку од поменутих особа, неће успети у томе. Овоме се може додати немар при навођењу назива књига, часописа, емисија и сл. Некада су присутни преводи, некада транскрибовани називи (са наводницима или без њих), а некада су само преузети оригинални називи из енглеског језика (такође са наводницима или без њих). Недоследност је очигледна. Поред тога, текст обилује правописним грешкама које су недопустиве за лекторисан превод. Наведени недостаци имају за сврху само да илуструју површан приступ процесу превођења, јер би њихова даља анализа далеко изашла из оквира и теме овог рада. Ипак, могу послужити као идеја за неко даље истраживање.

ЗАКЉУЧАК

Након презентоване анализе садржаја, закључак који се намеће је да је процесу превођења у овом случају приступљено веома површно, што потврђује и сам резултат превођења оригиналног текста у виду превода који је мањкав на више нивоа.

Упућено, оригинално значење, у великом броју анализираних и презентованих примера умногоме се разликује од значења које је презентовано читаоцима превода кроз овакав преведен текст.

Потпуни изоморфизам значења у преведеном тексту немогуће је постићи услед више фактора који утичу на процес превођења и модификовање самог значења на путу од аутора оригиналног дела, преко преводиоца као медијатора, до читаоца преведеног текста. Ипак, потребно је тежити постизању што вишег нивоа изоморфичности значења.

Један од основних проблема, тј. узрока неадекватних превода који се јављају у овом издању, представља површан приступ превођењу, при чему је преводилац, чини се, узео у обзир само језич-

ки контекст. Томе сведоче примери неадекватног превођења мерних јединица, услед коришћења или некоришћења међународног СИ система мерних јединица, затим различитих система школства итд. Ванјезички контекст је сасвим занемарен, те и преводи не поседују значење оригиналног текста.

Други проблем који је уочен односи се на погрешан избор преводног еквивалента у случајевима превођења полисемичних речи у енглеском језику. Овде се као закључак намеће недовољна посвећеност преводиоца процесу превођења, где површност поново долази у први план. Резултати превођења су некада значењски толико далеко од оригинала да је просто немогуће поверовати да је таква грешка могла промаћи преводиоцу.

Трећи фактор који је примећен односи се на пуко транспоновање речи из енглеског језика у српски превод. У одређеним случајевима требало је употребити транскрибован облик, док је у неким другим требало сковати акроним на српском језику, а не просто „преликати“ енглеску скраћеницу. У оним најизраженијим случајевима, дошло је до потпуног губитка значења услед коришћења речи из енглеског језика у њиховом изворном облику, што значи да за читаоце који не познају енглески језик оваква фраза неће имати никакво значење.

Коначно, забележена је врло необична употреба терминологије, која се чини сасвим неоправданом, посебно ако се узме у обзир чињеница да су за неке од тих конструкција на другим местима у тексту понуђени адекватни преводни еквиваленти.

Крајњи закључак истраживања јесте да је процесу превођења приступљено крајње неозбиљно и површно, чему сведоче анализирани примери. Превођење представља озбиљан задатак коме је неопходно приступити с много пажње, уложити много труда и времена, а у процес превођења укључити не само језички већ и ванјезички контекст, како би крајњи резултат био адекватан превод, а значење преведеног текста било што ближе значењу оригиналног текста.

ЛИТЕРАТУРА Боранијашевић, М. (2017). *Књижевно дело, његово значење*. Београд: Јасен.

Видић, Ј. (2013). Превод стручног и научног текста у светлу интерпретативне теорије превођења. *Комunikација и култура online*, IV (4), 109–123. Преузето са: <https://www.komunikacijaikultura.org/index.php/kk/article/view/122/89>.

Еко, У. (2011). *Казати њојово исју сивар*. Београд: Paideia.

Ивир, В. (1978). *Теорија и техника превођења, уџбеник за I годину позитивно-смереног образовања и васпитања средње ступња преводачке струке*. Сремски Карловци: Карловачка гимназија.

Кучиш, В. и Пленковић, М. (2005). Транслатологија и комуникологија у функцији образовања. У: Ђ. Надрљански (ур.), *Информатика, образовна технологија и нови медији у образовању*. Зборник радова са групе међународне научно-стручне конференције, књига 2 (89–97). Сомбор: Универзитет у Новом Саду, Учитељски факултет у Сомбору.

Милетић, М. и Милетић, Н. (2012). *Комуниколошки лексикон*. Београд: Универзитет Мегатренд.

Новаков, П. (2016). Културолошки елементи у преводу: суочавање са другима. *Civitas*, 6 (2), 108–120. Преузето са: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-4958/2016/2217-49581602108N.pdf>.

Пешикан, М., Јерковић, Ј., Пижурица, М. (2013). *Правовис српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

Прћић, Т. (2005). *Енглески у српском*. Нови Сад: Змај.

Сидиновић, М. (1983). *О превођењу, приручник за преводиоце и инокореспонденте*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Стојнић, М. (1980). *О превођењу књижевне лексике*. Сарајево: ИГКРО Свјетлост – ООУР Завод за уџбенике.

Хлебед, Б. (2009). *Оштра начела превођења*. Београд: Београдска књига.

Catford, J. C. (1978). *A Linguistic Theory of Translation: an Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

ИЗВОРИ

Moore, J. & Westman, E. C. (2014). *Keto Clarity: Your Definitive Guide to the Benefits of a Low-carb, High-fat Diet*. Las Vegas: Victory Belt Publishing Inc.

Мур, Џ. и Вестман, Е. (2019). *Кето исхрана*. Београд: SOUL FOOD PUBLISHING.

MARIJA R. BORANIJAŠEVIĆ

ACADEMY OF APPLIED STUDIES SOUTH SERBIA
DEPARTMENT OF BUSINESS STUDIES BLACE

SUMMARY

THE MEANING LOST IN TRANSLATION: THE PROBLEMS OF REACHING ISOMORPHISM OF MEANING IN THE TRANSLATION OF THE BOOK *KETO CLARITY: YOUR DEFINITIVE GUIDE TO THE BENEFITS OR A LOW-CARB, HIGH-FAT DIET*

The goal of this research is to determine the level of deviation of the meaning of the translated text compared to the meaning of the

original text in English which, in this case, occurs due to superficial translation. A comparative content analysis of the texts in English and Serbian is presented in the paper. The analysis that has been done is the lexical analysis. The author points to the translation problems, as well as the problems of reaching isomorphism of meaning in the very translation of the book *Keto Clarity: Your Definitive Guide to the Benefits of a Low-Carb, High-Fat Diet*. In the analyzed examples, the deviations from the original meaning do not represent a broader or narrower meaning of the translated text, but significant modifications of the intended meaning, while in certain cases a complete loss of the original meaning occurs.

KEYWORDS: translation; isomorphism of meaning; translation problems; English; Serbian; superficial translation.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).